

W ZESZYCIE

Wywiad ze specjalistką w dziedzinie suicydologii, psychiatrą i naukowcem Anną Baran na temat zależności między zdrowiem psychicznym a językiem, m.in. o stygmatyzacji, depresji i prewencji samobójstw. Kolejne artykuły w numerze w całości poświęconym tym zagadnieniom prezentują różne spojrzenia na język i komunikację: językoznawcze, medioznawcze, historyczne i socjologiczne.

Wśród słów wzmacniających negatywny stereotyp leczenia psychiatrycznego wymieniany jest leksem *psychiatryk*. Pragmatycznojęzykowa analiza jego współczesnych użycy w Internecie prowadzi do wniosku, że dominują jego kontekstowe znaczenia wzmacniające negatywny stereotyp hospitalizacji psychiatrycznej, a same placówki (w przykładach często żartobliwych, na granicy potoczności i obraźliwości) jawią się jako miejsca odstrasżające, patologiczne albo śmieszne i niezrozumiałe.

Jeszcze silniej stygmatyzujące były użycia słów nazywających osoby z zaburzeniami psychicznymi w 2016 r. W badaniu medioznawczym i językowym, obejmującym konteksty w prasie codziennej, można odtworzyć ich obraz, obejmujący różnorodne negatywne elementy, jak np. zbytnie uleganie emocjom (bestie) lub też kierowanie się wyrachowaniem i czystym rozumem (maszyny). Wyraźne są różnice w opisie *psychopatów* (charyzmatyczni, wzbudzający sympatię) oraz *świrów/wariatów* (mroczni, wycofani, wzbudzający lęk).

Sposób ukazywania samobójstw artystów na łamach prasy z lat 20. i 30. znacznie odbiega od współczesnych norm zalecanych autorom podobnych tekstów. Przedwojenni dziennikarze żywo interesowali się tym zagadnieniem, a zwłaszcza przyczynami, dla których dochodziło do tragedii, i wskazywali je w swoich artykułach, co nieuchronnie prowadziło do niebezpiecznych uproszczeń – z punktu widzenia współczesnej prewencji samobójstw. Podobnie można ocenić szczegółowe opisy przebiegu zdarzeń, ukierunkowane na przekazanie wielu szczegółów z życia prywatnego gwiazd, w tym dotyczących ich stanu zdrowia.

Język używany w odniesieniu do samobójstw przez grupy studentów kierunków niemedycznych i medycznych dość wyraźnie się różni, co widać w badaniach fokusowych obu grup. Te pierwsze grupy posługują się językiem standardowym i licznymi określeniami rozmywającymi znaczenie jako synonimami dla samobójstwa, co może pośrednio wskazywać na społeczne tendencje do językowej neutralizacji słów stresujących, obarczonych dużym ładunkiem emocjonalnym. Grupy medyczne osadzają temat samobójstwa raczej w kontekście swojej codzienności. Nie są używane prawie żadne przymiotniki czy określenia oceniające, a śmiałość używania słowa *samobójstwo* (a nie synonimów) wskazuje na większą odporność na rozmowę o śmierci.

Analiza narracji dwóch osób publicznych, ale różnych pod względem płci, zawodu i doświadczeń życiowych ukazuje, jak szukają one sposobów przybliżenia swoich doświadczeń, odwołując się do poczucia wyobcowania, uwikłania, niezawinionego cierpienia. Kryzys zdrowia psychicznego jest „ciemną siłą”, elementem inwazyjnym wobec zdrowej tożsamości narratora. Podobieństwo między osobami stanowią ich trudności w znalezieniu poręcznego języka mówienia o chorobie, który nie byłby uwięziony między nomenklaturą medyczną a wyrażeniami potocznymi wzmacniającymi krzywdzące stereotypy.

Słowa *obłąd* i *obłąkanie* w historii języka polskiego są związane z błędzeniem. W XIX wieku te ich znaczenia są nadal żywe, zarazem kształtują się też nowe, związane ze sferą psychiczną. W literaturze romantyzmu można dostrzec elementy zbieżne z treścią słowa *obłąd* jako terminu we współczesnej psychiatrii. Godne odnotowania fakty językowe związane z tymi słowami w twórczości wielkich romantyków to m.in. ambiwalencja poznawcza: obłąd był kojarzony również ze szczególnymi zdolnościami poznawczymi, a także aksjologiczna: widoczna jest stygmatyzacja osób chorych psychicznie.

Słowa kluczowe: stygmatyzacja – depresja – prewencja – samobójstwo – *psychiatryk* – stereotyp językowy – pragmatyka językowa – szpital psychiatryczny – media – prasa codzienna – medialny obraz świata – osoby z zaburzeniami psychicznymi – etykietowanie osób z zaburzeniami psychicznymi – próba samobójcza – język – językowy obraz świata – wywiady fokusowe – analiza narracyjna – zdrowie psychiczne – kryzys psychiczny – autonarracja – dyskurs publiczny – *obłąd* – *obłąkany* – romantyzm – ambiwalencja aksjologiczna.